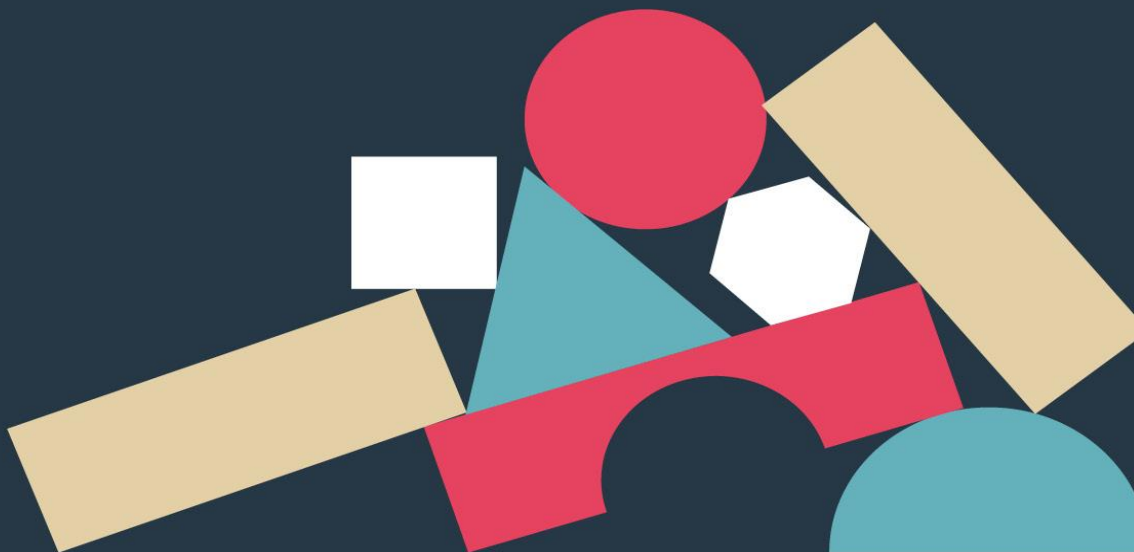

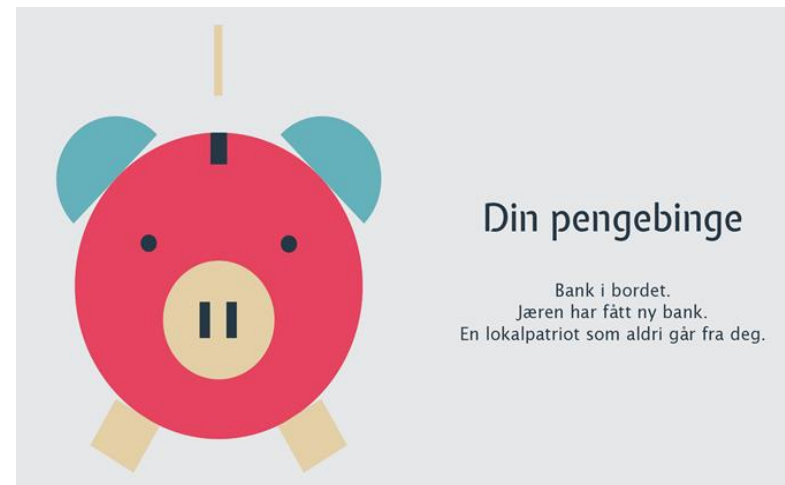
Marked/kreditt i Jæren Sparebank

Høstkonferansen, 20. september 2016

Innhold

- Kort om Jæren Sparebank
- Utfordringer lokalt – hvordan påvirker situasjonen kredittområdet på Jæren
- Konsekvens etterspørsel , kredittvurdering, kredittoppfølging

Min bakgrunn

- Frode Flesjø
- Banksjef Bedriftsmarked - Jæren Sparebank 2015
- Banksjef Bedriftsmarked - Klepp Sparebank 2011
- Bedriftsrådgiver - Klepp Sparebank 2006
- Utdannelse BI Diplomøkonom 2002
- Idrettsutøver på heltid 1994

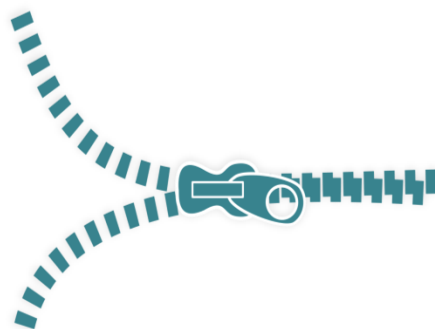
En jærбанк etter sammenslåingen

TIME SPAREBANK

eika.

 KLEPP
SPAREBANK

eika.

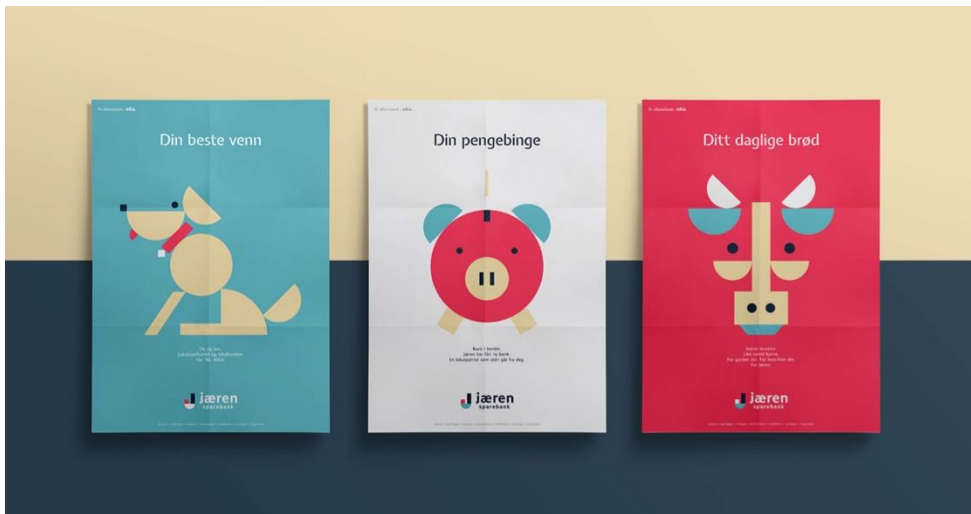
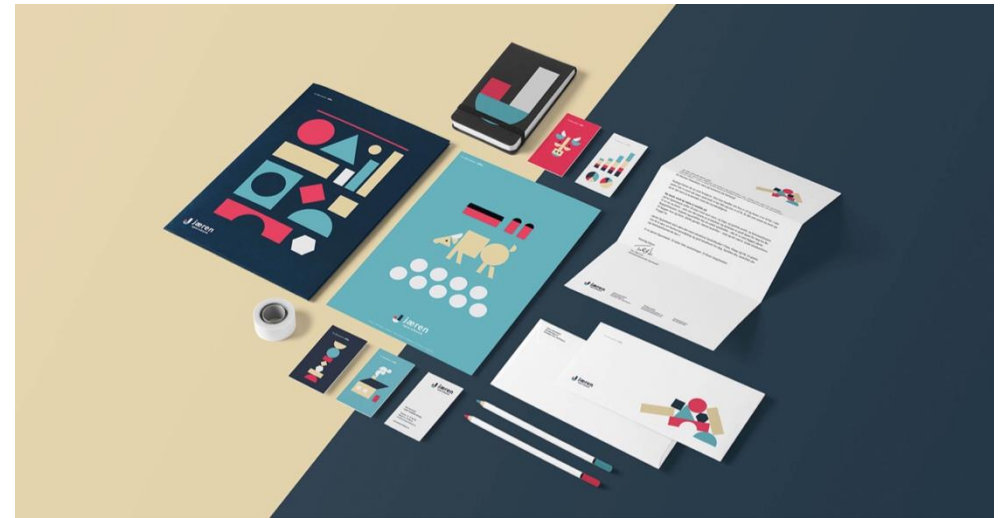

 jæren
sparebank

2015

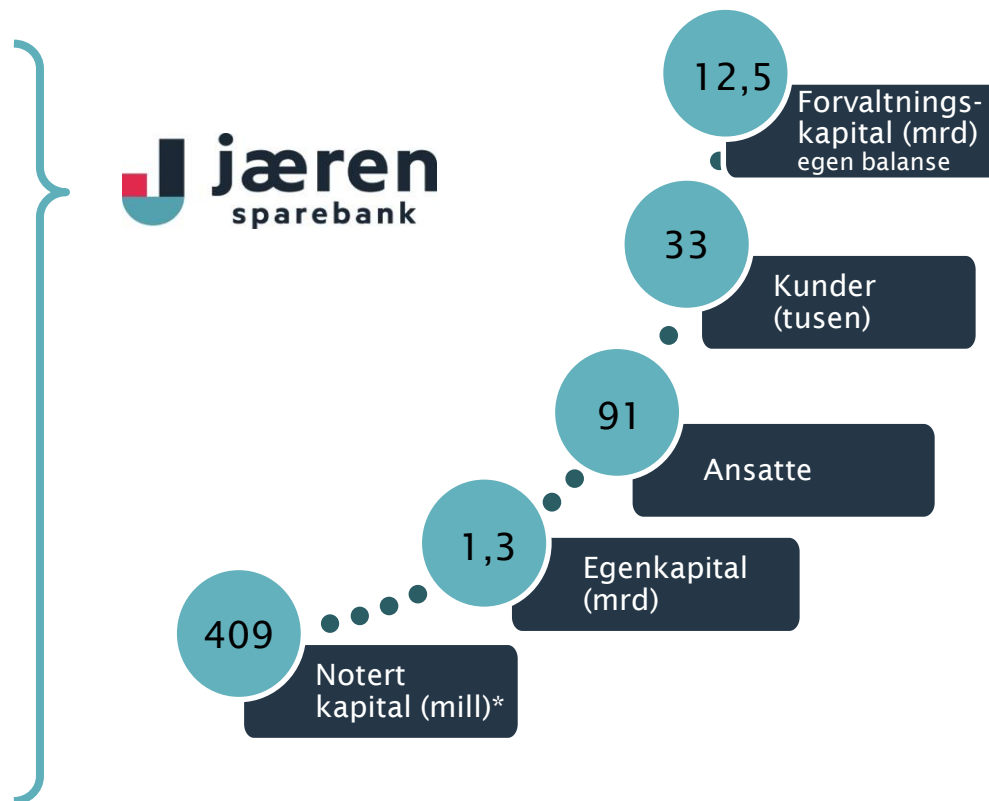
eika.

- To "litt like" og "litt ulike" banker, som hver stod støtt i sine respektive kommuner, har siden sammenslåing 1. januar 2015 blitt til en lokalbank
- Totale utlån på NOK 11,1 mrd. Forvaltningskapital på NOK 12,8 mrd.

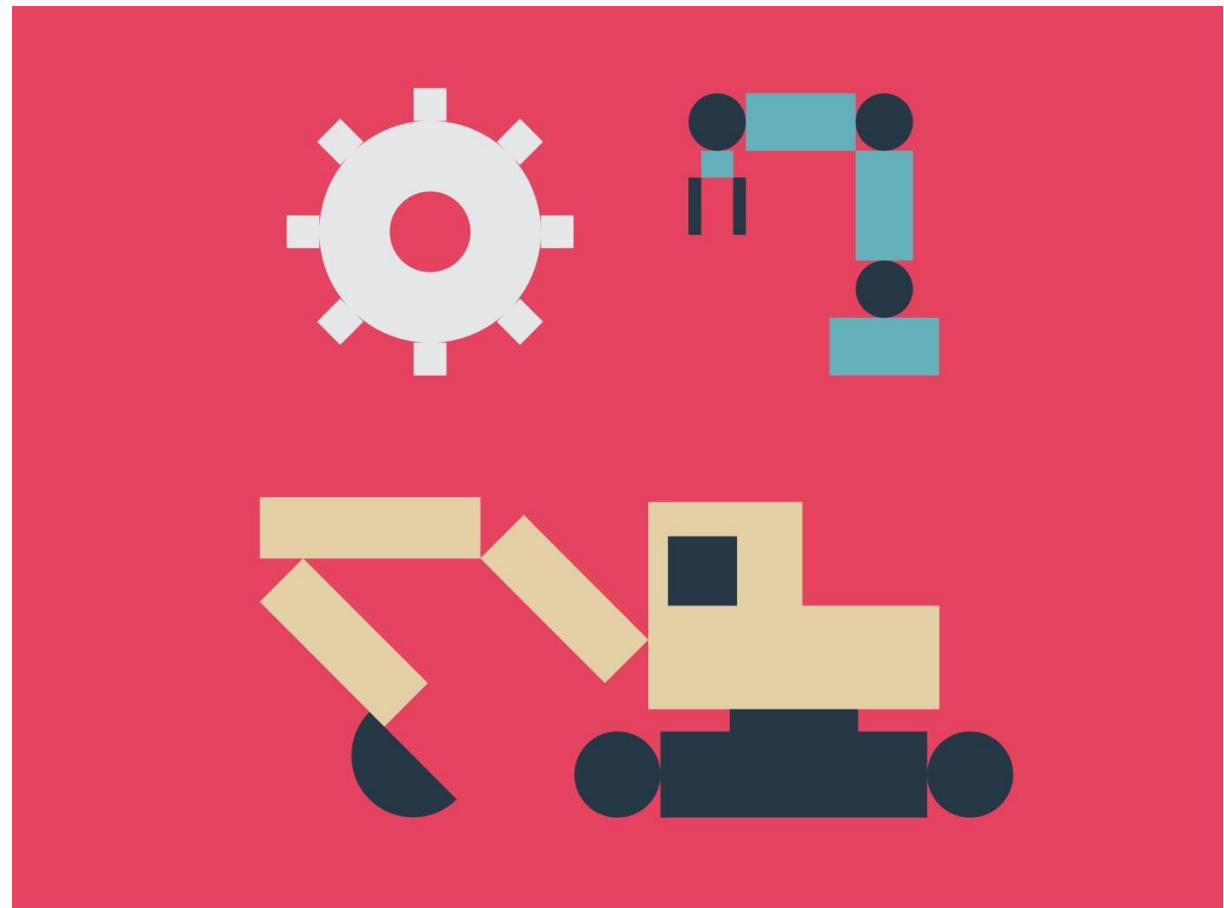
Jæren Sparebank – en oversikt

- Sterk lokalbank og alliansebank i Eika-gruppen - riksdekkende samarbeid mellom 74 lokale sparebanker og OBOS
- Notert på Oslo Børs med egenkapitalbevis fra 2007
- Omtrent 70 % av bankens utlån er til privatpersoner, og stor andel av øvrige lån er til landbruk med lav risiko
- Overført boliglån i Eika Boligkreditt på NOK 4,4 mrd., utenfor bankens balanse, men banken mottar provisjoner og utbytte. Overføringsgraden er 37,5 % for boliglån per 2. kvartal 2016

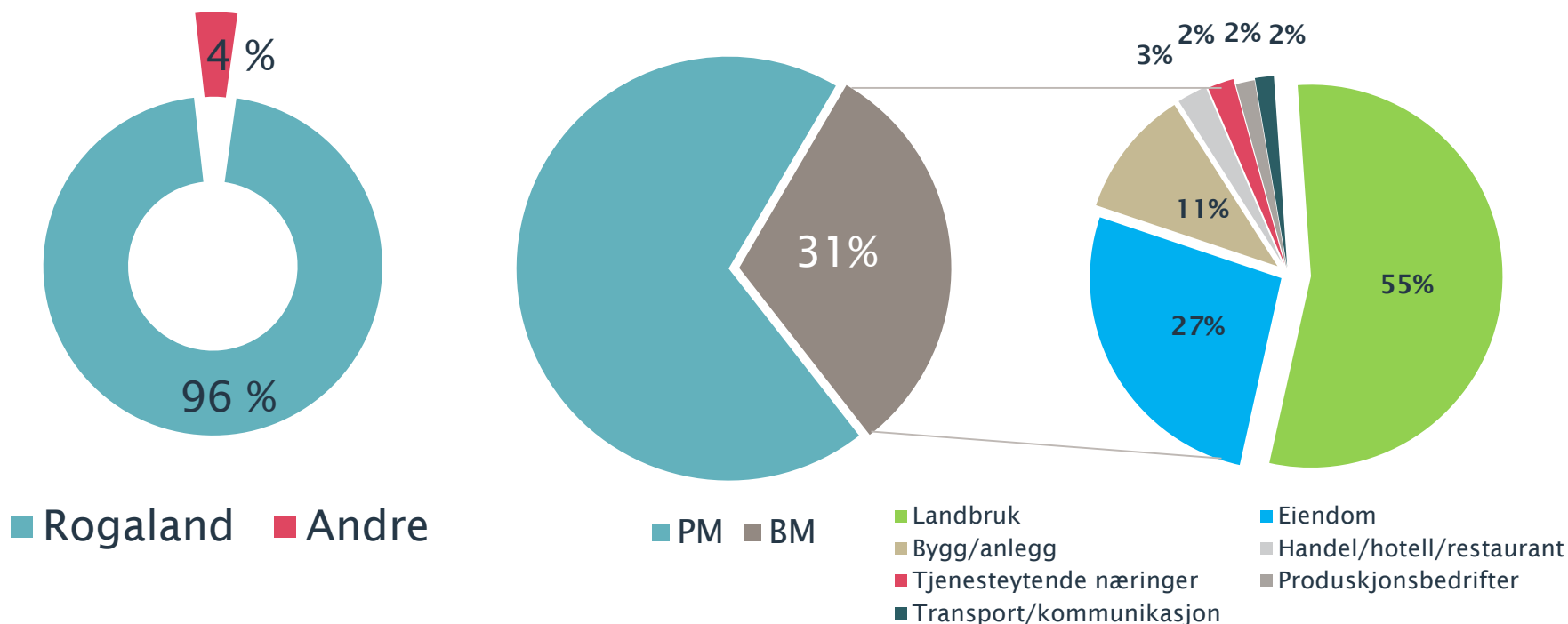

Jærsk business er vår business

- Bedriftsmarked betjener små og mellomstore lokale bedrifter
- 10 rådgivere, hvorav 4 dedikert til landbruk
- Lokalisert samlet på Bryne for å tilby bredt og kompetent tilbud

Fordeling utlån – egen balanse

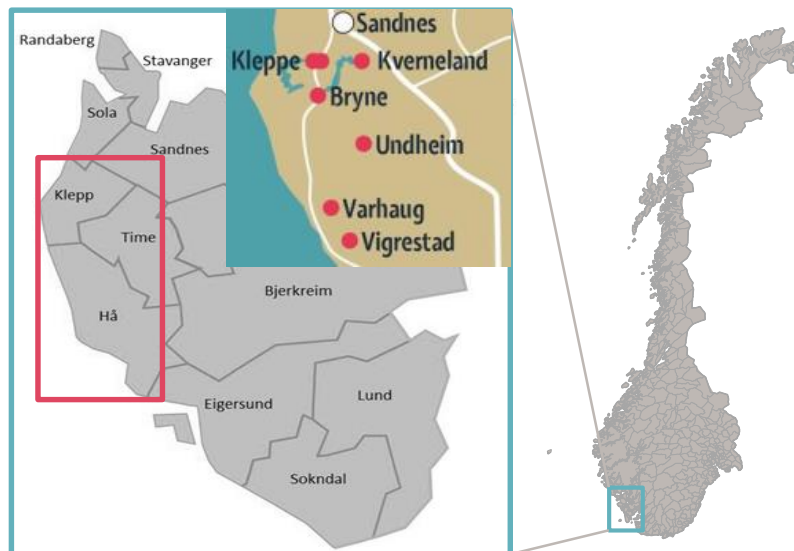
**69 % personmarked og 31 % bedriftsmarked - hvorav 82 % landbruk/eiendom.
 Dette inkluderer ikke NOK 4,4 mrd i EBK – medregnet EBK er personmarkedsandelen 78 %**

Utfordringer lokalt – hvordan påvirker situasjonen kredittområdet på Jæren

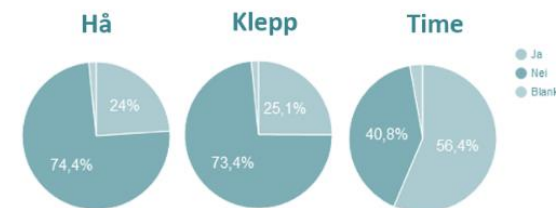
Små i verden – store på Jæren

Markedsleder i Klepp, Time og Hå = Primærområde

Nøkkeltall

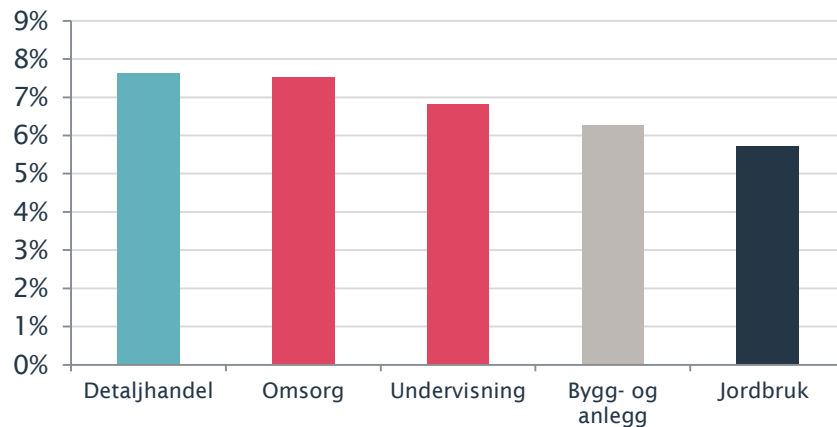
- Nær 60 000 innbyggere for de tre kommunene
- I følge SSB er Klepp, Time og Hå kommunene i Rogaland med raskest befolkningsvekst
- Tidligere tiltenkt kommunesammenslåing, hvor Bryne var utpekt som sentrum, er ikke sannsynlig i nær fremtid – selv om innbyggerne i Time stemte ja
- Geografisk nærhet muliggjør likevel at de samarbeidsløsninger som allerede er etablert kan videreutvikles.

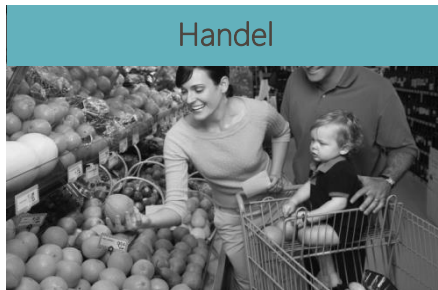
Folkeavstemninger -
kommunesammenslåing

Variert næringsstruktur, stabile næringer

Sysselsetting fordelt på sektor

- Klepp og Hå er de to største jordbrukskommunene i Rogaland
- Store jordbruksareal med jordbruksdrift i tillegg til produksjon av jordbruksutstyr
- Verdens største produsent av landbruksutstyr holder til i Klepp
- Høyt innslag av offentlig sektor og liten del oljerelatert virksomhet sammenlignet med andre deler av Rogaland

Portefølje uten direkte olje-eksponering

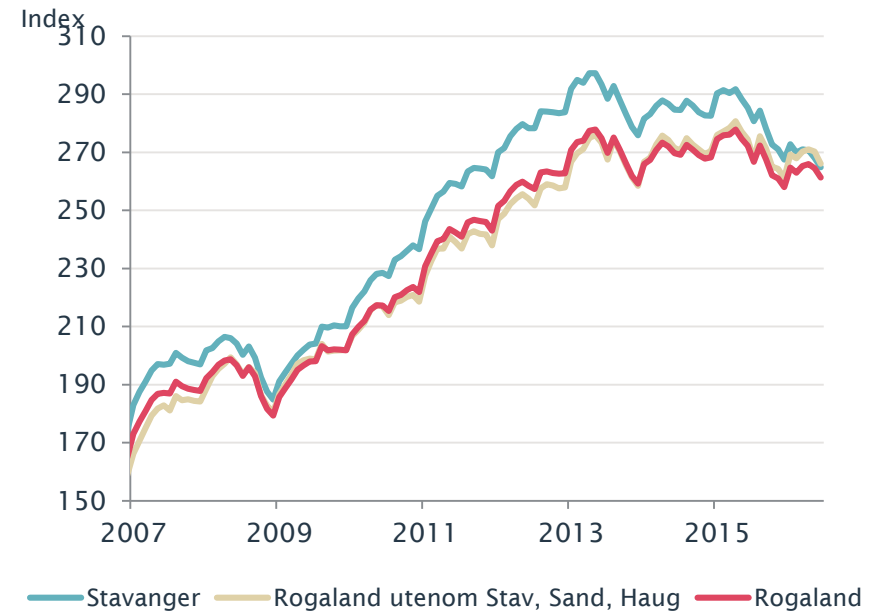
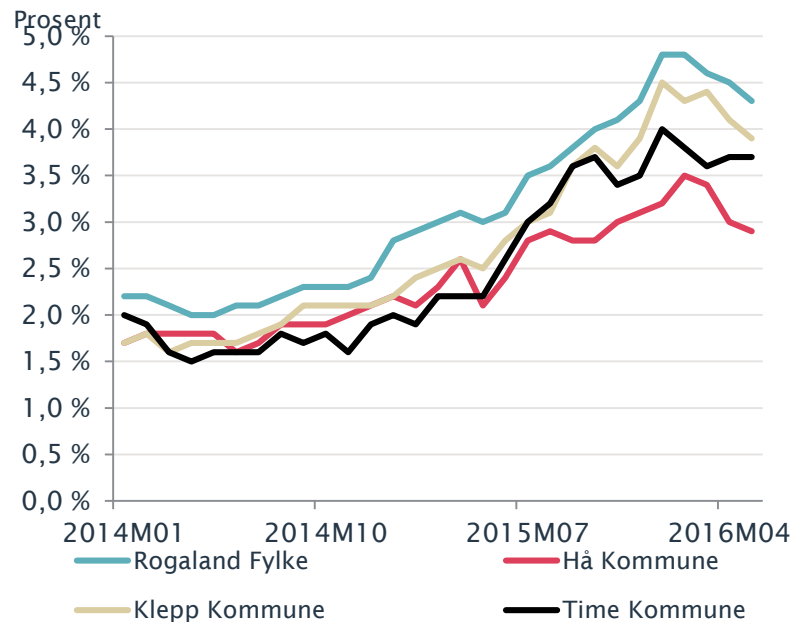

En stor del av porteføljen som hører inn under landbruksnæringen er knyttet til melkeproduksjon. Mange av lånene har en størrelse og en organisasjonsform som tilsier en risikoprofil mer som personkunde.

Det ventes fortsatt investeringer innen landbrukssektoren framover.

Oljekrisen har ført til økt ledighet og noe nedgang boligprisene

Jæren har lavere ledighet enn Rogaland samlet Boligpriser redusert fra topp

Oljesmellen

Oljearbeider i Stavanger er en av NorSea-basene som er hardest rammet av lavere aktivitetnivå i oljebransjen.
Arkivfoto: Erlend Praeford

Inntil 100 må gå i NorSea Group

NorSea Group AS som betjener de store oljebasene langs kysten rammes nå hardt av oljenedturen. 80-100 faste ansatte mister jobben, flest i Stavanger og Kristiansund.

Endring = mer samarbeid

Eksempel lokalt - klyngesamarbeidet ALLOYANCE

- ALLOYANCE på Jæren – 17 bedrifter
- Ikke konkurrere på hjemmemarkedet, samarbeid internasjonalt
- Alliansen består av totalt 1.000 mennesker, som står for en årlig omsetning på NOK 2 milliarder.
- Bedriftene i alliansen har lokalt og regionalt eierskap, og er fra Time, Hå, Klepp, Sandnes og Sola.

Aktivitet i regionen

14 **ØKONOMI** Lokalt: Elin Kjøpmann
TE 59 80 400
E-post: elin.kjopmann@jarensbank.no

Jæren Landbruk

Fjøsboom

Stadig flere kyr slipper løs i fjøsjet og blir melket av robot. Sør i Hå bygges det nye robotfjøs som aldri før.

Det er dette jeg vil drive med, og da må jeg investere, sier melkebonden Sveinung Hasland til Aftenbladet.

Denne saken er en del av serien «Stadig flere slipper løs» som handler om hvordan små og mellomstore bedrifter og næringslivet utvikler seg i regionen.

Dele erfaringer med. Utsampen er at vi kjenner oss sammen kvote og jord, sier Hasland. Planen er at det nye fjøset skal bli ferdig i februar.

«Nå får jeg samlet alt i ett bygg og slipper unna den fysiske melkingen. Det blir også enklere med foring og daglig stell, sier Hasland.

To av naboenes har også gamle fjøs, og alle tre har ønsket seg om å investere i nye løsninger med melkebot uten at noe har skjedd. Nå er bane nummer ett etablert og fjøset er i gang med å bygges. I tillegg er det to andre fjøser som er i gang. De to andre fjøser er på 500.000-700.000 kroner. I tillegg er det to andre fjøser som er i gang. De to andre fjøser er på 500.000-700.000 kroner. I tillegg er det to andre fjøser som er i gang. De to andre fjøser er på 500.000-700.000 kroner.

«Det har nok en viss smitteeffekt, og det er kjekt å se at noe skjer», sier Sveinung Hasland.

OPTIMIST

«Det har nok en viss smitteeffekt, og det er kjekt å se at noe skjer», sier Sveinung Hasland.

300 salg. Et for hver måned. Risa anslår å kunne oppnå 1000 salg i løpet av året. Risa har hatt 300 salg i løpet av året. Risa har hatt 300 salg i løpet av året.

Her ringer Risa inn tidens rekord, har 2,2 milliarder i orderreserve

De holder for ørene - for gode tider. Aldri for har Risa AS hatt så mange oppdrag på bok som nå. I går signerte entreprenoren på Nærbø enda en ny kontrakt, da på 300 millioner kroner.

18 **NYHETER** FRIDAG 19. AUGUST 2016 - STAVANGER AFTENBLAD

18 **NYHETER** FRIDAG 19. AUGUST 2016 - STAVANGER AFTENBLAD

Nedtur skal gi opptur

Stadig flere oljeservicebedrifter tar steget over i nye markeder, på grunn av nedturen i oljeindustrien. Pågangen etter omstillingssenger øker, melder Nav- og hos Mainm Orstad på Voll er omstillingen i full gang.

«Jeg tror jeg har sikret min egen arbeidsplass», sier en av de som har en ventetid på å bli omstilt til nye arbeidsplasser.

61 NYTTI ONSDAG 10. AUGUST 2016

FRÅRTSTEDEN. Denne utbyggingen av en transportregion vil bli gjennomført på snart sagt alle år. Verste tjener står dagens Stokkalandmarka med den resten av utbyggingen. Risa er hovedentreprenør på prosjektet. Risa er hovedentreprenør på prosjektet. Risa er hovedentreprenør på prosjektet.

Her kan det bu 4000

I går begynte arbeidet med det nye veg-anlegget som blir et viktig steg i utviklingen av Stokkalandmarka. Hå kommune sitt viktigste utbyggsområde.

UTBYGGING - Me skal lafe i lag for å utvikle Stokkalandmarka i samarbeid med utbyggselskapene. For å ta viktige utfordringer i lag til et nytt steg. Utviklingen av Stokkalandmarka er nødvendig for å sikre et godt og trygt miljø for de som bor i området.

«Det er viktig å se at det er en god idé å bygge et nytt veg-anlegg i Stokkalandmarka. Det er viktig å se at det er en god idé å bygge et nytt veg-anlegg i Stokkalandmarka.

SOLSKJERMING

Er du også tilheng av norsk kvalitet? Kvaliteten fra Trane kjører du noe som?

ANVET BESTYRELSER Vansker og utfordringer løst av Trane

Det er en fantastisk mulighet for å bygge et nytt veg-anlegg i Stokkalandmarka. Det er viktig å se at det er en god idé å bygge et nytt veg-anlegg i Stokkalandmarka.

SCANDIC

LEVERENS 102, 4300 BYRVE
Telefon: 515 78 200

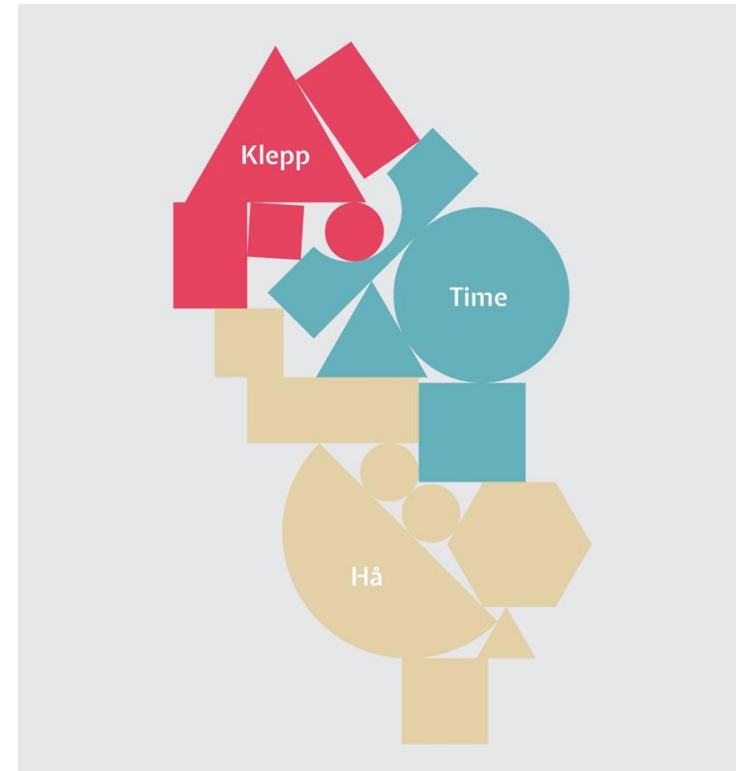
«Det har nok en viss smitteeffekt, og det er kjekt å se at noe skjer», sier Sveinung Hasland.

«Det har nok en viss smitteeffekt, og det er kjekt å se at noe skjer», sier Sveinung Hasland.

«Det har nok en viss smitteeffekt, og det er kjekt å se at noe skjer», sier Sveinung Hasland.

Vekst i et litt urolig marked

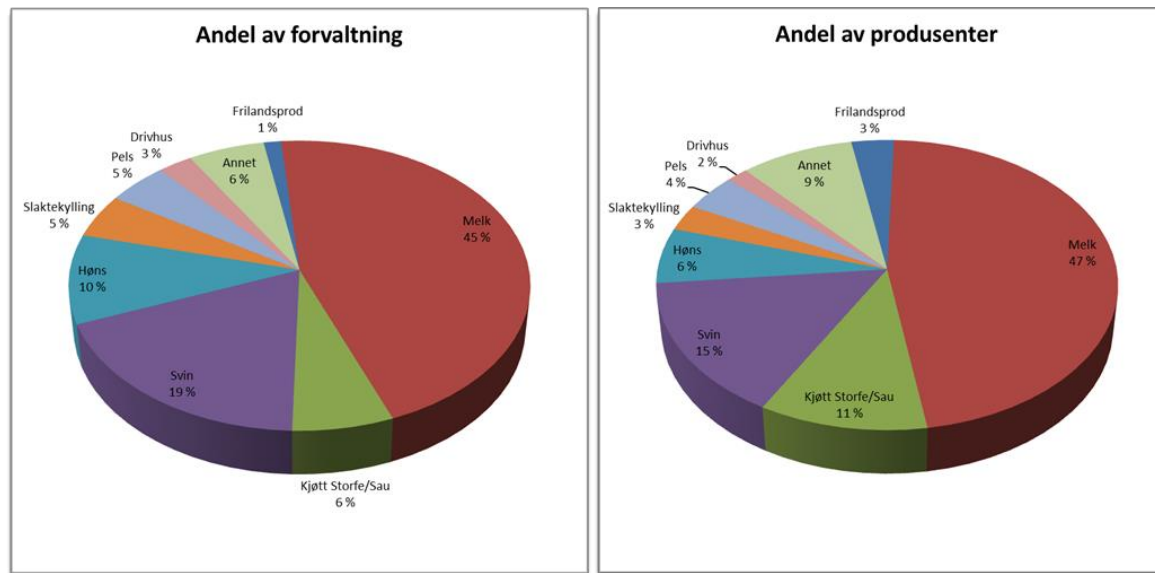
- Bevisst strategi
- Bransjeorientering – Policy
- Kirketårnprinsippet
- Primærmarked vs Sekundærmarked

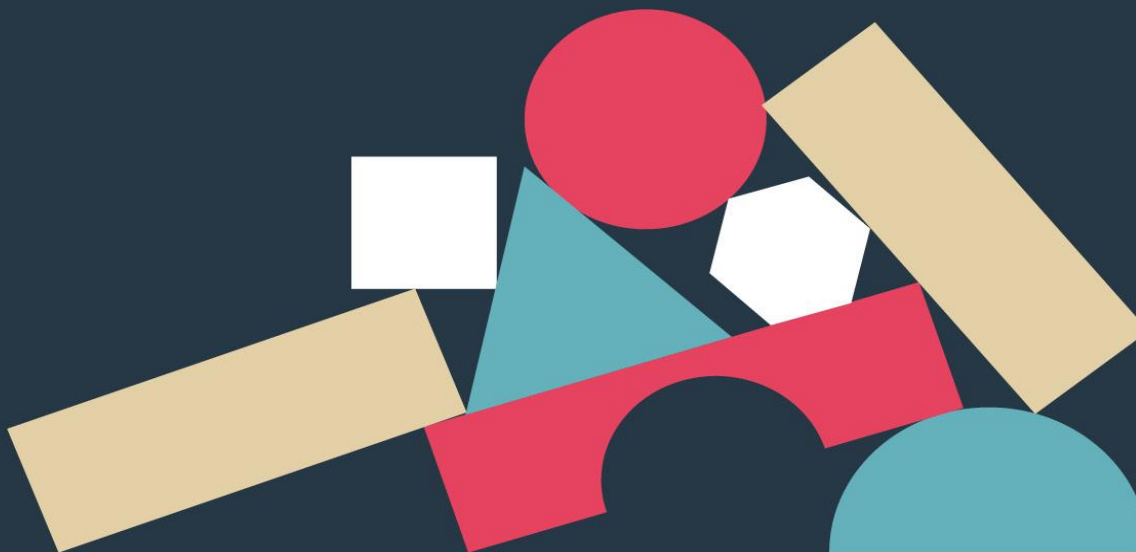
Utdrag – Landbrukspolicy

Bevisste på hvilke produksjoner skal vi satse på og hvor vi skal være mer restriktive

Jæren Sparebank besitter rådgivere med meget solid kompetanse innenfor landbruket

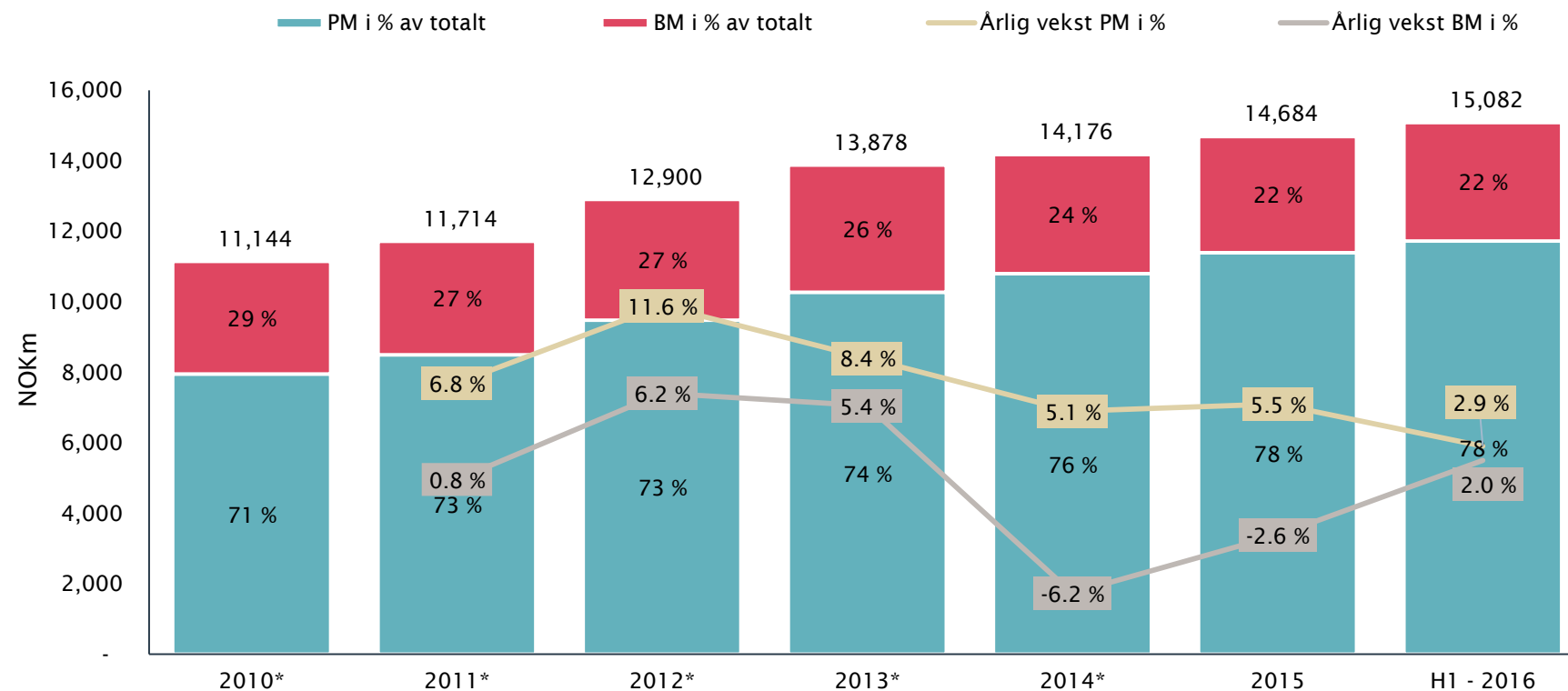

Konsekvens etterspørsel, kredittvurdering og kredittoppfølging

Etterspørsel - Utvikling i utlån inkl EBK

Uten EBK er veksten hittil i år 2,8 % innenfor PM. Overføringsgrad EBK er 37,5 %.

Viktige prinsipper i vår kredittvurdering

Vi arbeider ut fra noen viktige grunnregler – våre tre viktige **K** er:

Kompetanse

Vi skal ikke påta oss engasjementer innenfor bransjer vi ikke har kompetanse og innsikt i. Typisk eksempel for oss har vært å «holde oss borte» fra alt som har med olje å gjøre.

Kapasitet

Vi skal ha den nødvendige kapasitet til å følge opp større og krevende kunder. Det innebærer at vi må nøye vurdere hva det vil kreve av tid fra bankens side å følge kunden tett nok.

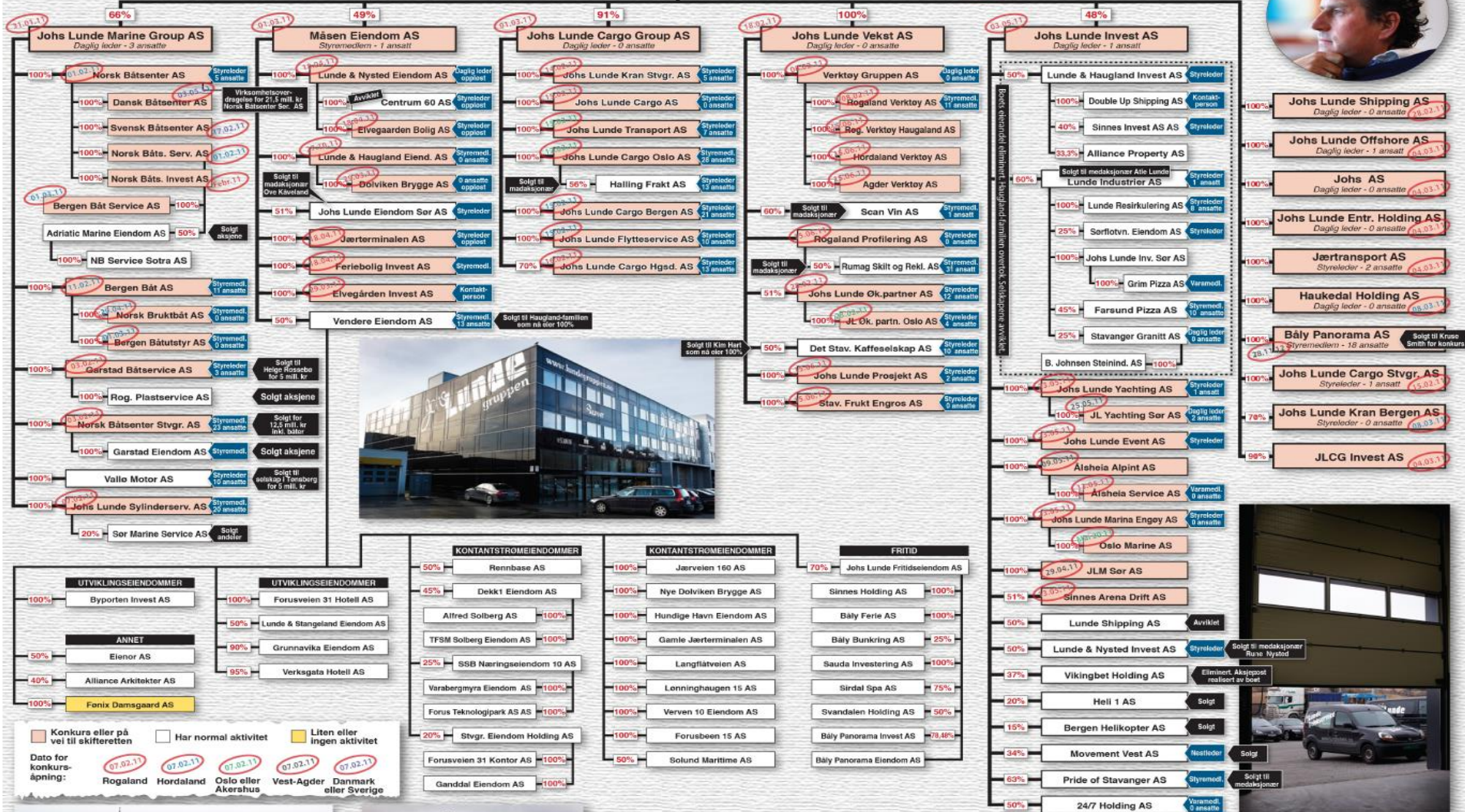
Komplekse eierforhold

Vi går ikke inn i bedrifter med komplekse eierforhold – der det gjerne også er flere banker involvert - der vi ikke er hovedbank mv.

KONKURS Lunde Gruppen AS

Daglig leder 6 ansatte 09.02.11

Johannes Lunde (45) gikk personlig konkurs fredag 15.04.2011

UTVIKLINGSEIENDOMMER	UTVIKLINGSEIENDOMMER
100% Byporten Invest AS	100% Forusveien 31 Hotell AS
50% Elenor AS	50% Lunde & Stangeland Eiendom AS
40% Alliance Arkitekter AS	90% Grunnvika Eiendom AS
100% Forus Damsgaard AS	95% Verkgata Hotell AS

ANNET
50% Elenor AS
40% Alliance Arkitekter AS
100% Forus Damsgaard AS

KONTANTSTROMEIENDOMMER
50% Rennbase AS
45% Dekk1 Eiendom AS
100% Alfred Solberg AS
100% TFSM Solberg Eiendom AS
25% SSB Næringseiendom 10 AS
100% Varbergmyra Eiendom AS
100% Forus Teknologipark AS AS
20% Stvgr. Eiendom Holding AS
100% Forusveien 31 Kontor AS
100% Ganddal Eiendom AS

KONTANTSTROMEIENDOMMER
100% Jærveien 160 AS
100% Nye Dolviken Brygge AS
100% Hundige Havn Eiendom AS
100% Gamle Jærterminalen AS
100% Langflåtveien AS
100% Lonninghaugen 15 AS
100% Vervan 10 Eiendom AS
100% Forusbeien 15 AS
50% Solund Maritime AS

FRITID
70% Jøhns Lunde Fritidseiendom AS
100% Sinnes Holding AS
100% Båly Ferie AS
25% Båly Bunking AS
100% Sauda Investering AS
75% Sirdal Spa AS
50% Svandalen Holding AS
78.48% Båly Panorama Invest AS
Båly Panorama Eiendom AS

Utviklingen av Lunde-konsernet opp til og etter kollapsen

- Hvit tekst på blå bunn viser styreverv eller daglig lederfunksjon for Johannes Lunde for selskapene gikk over ende. Noen steder er dette lagt inn i selskapsboksene.
- Lunde-systemet besto av 127 hel- eller deleide selskaper ved inngangen til 2011. Grafikken viser omfanget. Lunde var eier i en rekke selskaper, og ifølge næringslivsdatabanken Proff Forvalt var han styrelser i 151 selskaper, nestleder i ett selskap og styremedlem i 48 selskaper. Han hadde også rollen som daglig leder i 16 selskaper.
- I Jøhns Lunde Marine Group disponerte bostyret ved konkurs-åpning 66 prosent av aksjene.
- I Måsen Eiendom, som tidligere het Gamle Jøhns Lunde Eiendom, er boet mindretallsaksjonær med 49 prosent. Haugland-familien og deres selskap Kello ble kort tid før konkursen majoritetsaksjonær i selskapet. Vendere Eiendom, som tidligere het Jøhns Lunde Eiendom, er nå heleid av Haug og familien etter at de kjøpte boet sine aksjer og Finansgruppen Eiendom og Orkla Eiendom sine aksjer.
- Jøhns Lunde Cargo Group var eid med 91 prosent ved konkursen.
- Jøhns Lunde Vekst va et heleid datterkonsern og Jøhns Lunde Invest eid med 48 prosent under Lunde Gruppen.

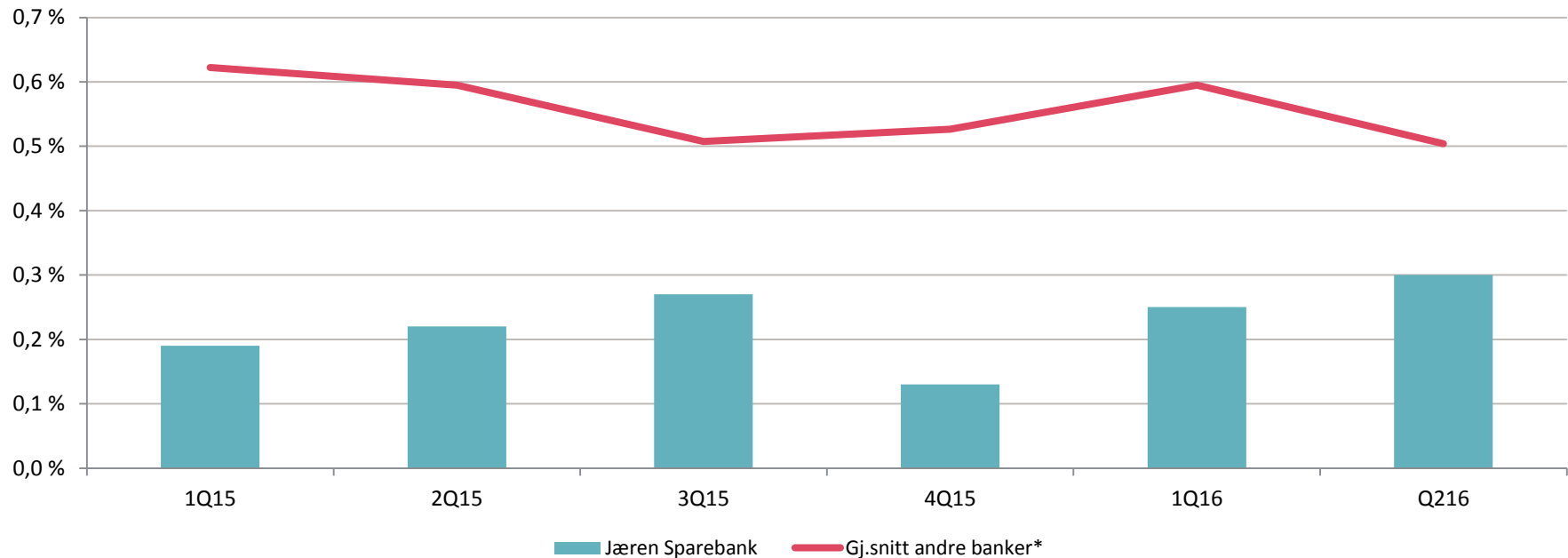
Oppdatert 23. september 2013

Kredittoppfølging

- RKL Risikoklassifisering
- Kvartalsvis rapportering
- Systematisk oppfølging
- Utadrettet rådgiving
- Være tidlig «på ballen»
- Tett oppfølging av løpende mislighold

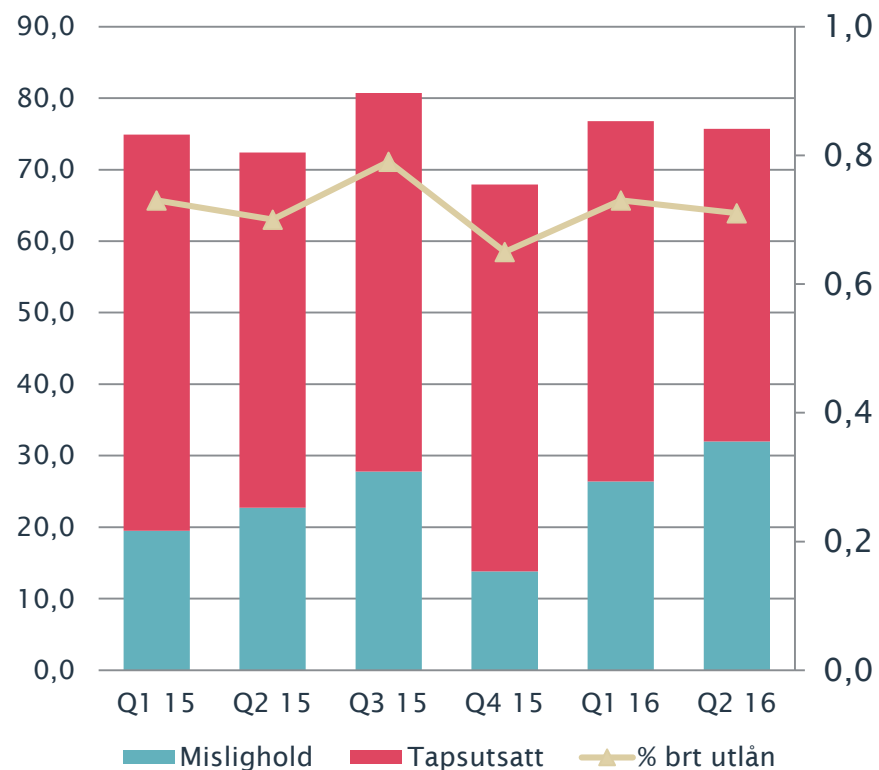
Mislighold på et lavt nivå

Misligholdte engasjementer i % av brutto utlån

- Lavt mislighold i forhold til andre sammenlignbare banker
- Misligholdet gjenspeiler utlånsporteføljen – høy PM-andel og høy andel landbruk innenfor BM

Utvikling i misligholdte og tapsutsatte engasjementer

- Trenden de senere år er en nedgang for tapsutsatte og misligholdte engasjement.
- Men, vi ser noe økning i misligholdte engasjement i 2016.
- Misligholdte engasjementer i 2015 bestod primært av PM samt BM-segmentene bygg/anlegg, eiendom og tjenesteyting.

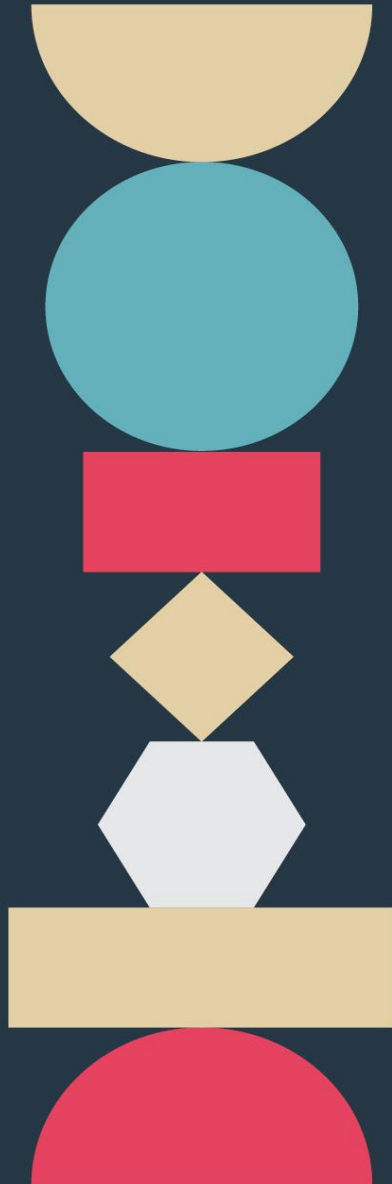
Oppsummering:

Regionale
utfordringer

Positiv for
fremtiden

Kvalitet i
kredittarbeidet

- Noe lavere aktivitetsnivå i vår region framover, som følge av lav oljepris. Normalisering – deretter en antatt kontrollert vekst. # *Detblirikkesomfør*
- BM balanse med overvekt landbruk og ingen direkte oljeeksponering – positive for fremtiden – noe mer tap må nok påregnes grunnet regionale utfordringer -> men begrenset.
- Kontroll på vekst, fokus på kvalitet og utvikling av kompetanse.

Vi bygger Jæren

Bygge hus og heim.
Bygge stolte gardar.
Bygge sterke bedrifter
– små og litt større.
Bygge gode lokalsamfunn.
Bygge trygge liv.

Jærsk business er vår business

En alliansebank i **eika**.